

Harmonisk betinget stemmeføring

1. Grundlæggende stemmeføring mellem treklange

Der eksisterer tre grundlæggende intervalforhold mellem grundtonerne i to akkorder, der forbinder sig til hinanden: 1) kvintforbindelser (og dermed kvartforbindelser), 2) tertsforbindinger og 3) sekundforbindelser. Til disse akkordforbindelser hører der en grundlæggende, regelmæssig stemmeføring, som det fremgår af Fig. 1.

Fig. 1. Tre grundtyper af akkordforbindelser

a) kvintskridt b) trinvis skridt c) tertsvise skridt

kvint ned kvint op trinvis ned trinvis op tertsvise ned tertsvise op

I visse situationer fraviges ovenstående stemmeføring, med uregelmæssig stemmeføring som resultat; se Parallelføring neden for.

2. Parallelføring

Parallelføring af akkorder ses i harmoniske forbindelser inden for blues og rock. Et eksempel ses ved trinvis akkordforbindelser. Her er den grundlæggende stemmeføring i den traditionelle harmonik *modbevægelse* mellem bassen og de øvrige stemmer. I bluesharmonikken følges alle stemmer som udgangspunkt ad i den eneste trinvis forbindelse, der findes i enkel blues: fra V til IV. Dette er belyst i Fig. 2, hvor der ses a) bluesharmonik med treklange, b) bluesharmonik med septimakkorder og c) den til den modale harmonik hørende modbevægelse mellem bas og overstemmer

Fig. 2. Stemmeføring i bluesharmonik og traditionel harmonik

a) Blues b) Blues c) Traditionel

V IV I V⁷ IV⁷ I⁷ V IV I

Fig. 3. Stemmeføring i bluesharmonik og traditionel harmonik

a) Blues c) Traditionel

I langt de fleste situationer foretrækkes de traditionelle stemmeføring.

3. Stemmeføring i funktionel harmonik

Af de ovenfor nævnte forbindelser påkalder kvintforbindelsen sig størst interesse, idet den er en afgørende faktor i den funktionelle harmonik. I Fig. 4 ses V-I forbindelser, ved a) uden og ved b) med septim på dominantfunktionen. Dominantseptimens stemmeføringsmæssige videreførelse er nedadgående mod tonikas terts, hvilket tvinger dominantkvinten nedad mod tonikagrundtonen (idet tertsfordobling helst undgås). Der opstår dermed den karakteristiske stemmeføring som gælder for septimakkorders videreføring i kvintskridt til treklange:

- 3 → 1 (ledetonens opadgående opløsning)
- 7 → 3 (septimens nedadgående videreførelse til tertsen)
- 5 → 1

Fig. 4 a) b)

V I V⁷ I

D T D⁷ T

Stemmeføring:

3	-	1	3	-	1	
1	-	5	7	-	3	
5	-	3	5	-	1	
grundtone:	1	-	1	1	-	1

I kadencens bevægelse er stemmeføringen en afgørende faktor, jf. disse kapitler. I kadencens bevægelse fra 3. til 2. position (eksempelvis fra subdominant til dominant) ses den karakteristiske stemmeføring, som det fremgår af Fig. 5 – en stemmeføring som også gælder for septimakkorders videreføring i kvintskridt til en anden septimakkord: 3 → 7 og 7 → 3.

Fig. 5. Stemmeføring til V7-akkord

a) b) c) d)

IV V IV V⁷ IIIm⁷ V⁷ V⁷/IV V

7 - 3 7 - 3

3 - 7 3 - 7

1 - 1 1 - 1

4. Stemmeføring ved firklangsharmonik samt udvidede akkorder

De ovenstående principper for stemmeføringen i kvintskridt mellem dominantseptimakkorder kan udvides til at omfatte alle typer firklange. En pointe er, at den beskrevne stemmeføring vedrører de akkordtoner, der findes over grundtonen i bassen, hvilket også gælder i det følgende.

4.1 Akkordprogressioner og den tilhørende stemmeføring

Såvel akkordtonernes som udvidelsestonernes endelige størrelse er bestemt af den enkelte givne akkord, hvis benævnelse indeholder oplysning om tertsens og de øvrige akkordtoners størrelse samt om evt. alterationer. C^{7/9} indeholder eksempelvis følgende akkordtoner: terts (stor), kvint (ren), septim (lille), og none (lille). Stemmeføringsreglerne gælder uanset størrelsen af det pågældende akkordtoneinterval.

Som tidligere nævnt kan akkordernes grundtoner i en given akkordprogression bevæge sig på tre grundlæggende måder:

- Kvintvis (indbefatter kvart- samt tritonusbevægelse)
- Trinvis (heltone- og halvtone trin)
- Tertsvis (store og små tertser)

4.1.1 Stemmeføring i kvintskridt

I kvintskridt forløber den grundlæggende stemmeføring normalt:

1	↔	5
3	↔	7

Fig. 6. Grundlæggende stemmeføring i kvintskridt

Ved evt. anvendelse af udvidelsestoner kan disse anvendes i stedet for de angivne akkordtoner – (9 for 1, 13 for 5, 6 for maj7 samt ligeledes sus 4 for 3) - idet udvidelsestonen erstatter den oprindelige akkordtone i stemmeføringen. Eksempelvis videreføres 13 ved kvintskridt til 1 eller 9. Derved fremkommer følgende stemmeføring:

1 (9 for 1)	↔	5 (13 for 5)
3 (11 for 3)	↔	7 (evt. 6 for maj7)

Fig. 7. Anvendelse af stemmeføringsregler i kvintskridt akkorderne fremtræder med udvidelser og alterationer.

9	-	13	-	9	-	5	-	9	-	13	-	9
5	-	9	-	5	-	9	-	5	-	9	-	5
3	-	7	-	3	-	6 for 7	-	3	-	7	-	3
7	-	3	-	7	-	3	-	7	-	3	-	7

4.1.2 Stemmeføring i trinvis bevægelse

I trinvis bevægelse forløber den grundlæggende stemmeføring normalt:

1	↔	1
3	↔	3
5	↔	5
7	↔	7

Ved evt. anvendelse af udvidelsestoner kan disse anvendes i stedet for de angivne akkordtoner:

1 (9 for 1)	↔	1 (9 for 1)
3 (11 for 3)	↔	3 (11 for 3)
5 (13 for 5)	↔	5 (13 for 5)
7 (6 for maj7)	↔	7 (6 for maj7)

4.1.3 Stemmeføring i tertsbevægelse

Der kan opstilles flg. retningslinier, som er "vejledende" og som kan omgås for opnåelse af mere lineær stemmeføring:

- Opadgående tertsvis bevægelse: som ved trinvis bevægelse.
- Nedadgående tertsvis bevægelse som ved kvintskridt.

Fig. 8. Stemmeføring i trinvis og tertsvis bevægelse

5	-	5	-	5	-	9	-	9
9	-	9	-	9	-	13	-	5
7	-	7	-	7	-	3	-	3
3	-	3	-	3	-	7	-	6 for 7

4.2 Sammenfatning

Den harmoniske stemmeføring er i disse tilfælde præget af en nedadgående stemmeføring (som i den plagale kadence) samt en tendens til, at ledetone's opadstræbende videreførelse til grundtonen er afløst af en videreførelse af dominanttertsen i den efterfølgende tonikale akkord. Den opadstræbende videreførelse til grundtonen ses dog i en række tilfælde, hvor ledetone er i bassen.